

Sten-Erik Tammemäe, *Teadussild üle Soome lahe. Eesti-Soome teadussuhted 1918–1940*, Dissertationes historiae Universitatis Tartuensis, 61 (Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2025), 256 lk

11. märtsil kell 16.15 kaitses Sten-Erik Tammemäe Tartu Ülikooli senati saalis doktoritöö ”Teadussild üle Soome lahe. Eesti-Soome teadussuhted 1918–1940.” Doktoritöö juhendajad olid kaasprofessor Erki Tammiksaar, professor Tõnu-Andrus Tannberg ja Ülle Tarkiainen, PhD (Rahvusarhiiv). Oponent oli professor Kari Alenius (Oulu Ülikool).

Sten-Erik Tammemäe kaitses Tartu Ülikoolis 11. märtsil 2025 edukalt oma väitekirja. Teos pakub huvitavat lugemist ja täiendab hästi varem Eesti ja Soome teadussuhetest kirjutatud.

Teemavalikut võib lugeda kordaläinuks. Nagu autor sissejuhatuses märgib, on Eesti ja Soome teadlaste omavahelisi suhteid juba päris palju uuritud, kuid varasemad uuringud on keskendunud peamiselt üksikutele isikutele ja teadusvaldkondadele. Seni on puudu olnud kõiki erialasid ühendavast analüüsist. Autori peamine eesmärk ongi just niisuguse kõikehõlmava analüüsi koostamine. Põhimõtteliselt on sellel doktoritööl oluline informatsiooniväärtus, sest autor suudab näidata piisavalt suurt lünka või puudujääki varasemates uuringutes. Teema on ka üldiselt oluline, sest Eesti ja Soome teaduskoostöö aastatel 1918–40 oli ulatuslik ning mõlemale poolele tähtis.

Doktoritöoga võetud ülesande piirid ja täpsemad uurimisküsimused on enamasti selgelt kindlaks määratud. Uurimisküsimusi on neli ja need on kujul ”milline” või ”kumb”. Sõnastus viitab analüüsi fookusele ja sellest tulenevale kirjeldavale lähenemisele, mis on üldiselt aktsepteeritav. Võib öelda, et doktoritöö peatükid ja kokkuvõtte annavad nendele küsimustele veenvad vastused. Teisalt on probleemiasetus teaduslikus mõttes mõnevõrra tagasihoidlik, kuna puudub ajalooanalüüsi alati aktuaalne tuumküsimus – ”miks”. Praktikas aga vastab autor osaliselt ka viimati mainitud nõudlikumale küsimusele.

Tammemäe näitab sissejuhatuses, et on varasemate selleteemaliste uurimustega hästi kursis. Bibliograafia pole midagi sisulist lisada. Sissejuhatuses esitatakse kokkuvõtlikult olulisemate uuringute vaatenurgad ja seos doktoritöoga ning nende kaudu on autoril võimalik oma uurimisküsimusi põhjendada. Doktoritöö kolmes peatükis viitab autor alaviidetes varasemate uurijate töödele, põhitekstis aga astub teaduslikku diskussiooni varasemate uurijatega vaid üksikutes tekstilõikudes. Et saavutatud

tulemuste uudsust selgemalt demonstreerida, oleks tulnud neid süsteemselt võrrelda varasemate uurijate tulemustega. See kehtib eriti Timo Rui väitekirja¹, kuid ka teiste sissejuhatuses tutvustatud olulisemate uurijate tööde kohta. Kusjuures võrdluse detailsem analüüs oleks olnud soovitav ka uurijatelt üldiselt nõutava enesekriitilise hinnangu vaatenurgast. Varasemate uurijate rolli hindamise teeb keeruliseks ka asjaolu, et autor kombineerib allikaid ja teaduskirjandust samades alaviidetes, selgitamata lugejale, millised tekstiosad põhinevad allikatel ja millised teaduskirjandusel.

Mis puudutab teooriaid, siis toetub autor Everett M. Rogersi difusiooniteooriale ja Marjatta Hietala seda täiendavale innovatsiooni leviku ja kommunikatsioonikanalite mudelile. Need ja nendega seotud mõisted on sissejuhatuses hästi välja toodud. Lähtekohad on selged, kuigi mitte eriti uuenduslikud. Doktoritöö kokkuvõttes pöördub autor tagasi teoreetiliste mudelite juurde ja selgitab nende vastavust käesolevas töös vaadeldud koostööstruktuuridele.

Tammemäe doktoritöö põhimeetodid on allikakriitika ja võrdlev-ajalooline meetod. Allikate esitamisel selgitab autor täpsemalt, milliseid metoodilisi aspekte tuleb iga allikarühma puhul praktikas arvestada. Esitus on töö sissejuhatuses tehtud hoolikalt ja seda oleks võinud analüüsi osana peatükkides veidi rohkem ära kasutada. Allikate hulk on väga suur ja kindlasti piisav uurimisküsimustele vastamiseks. Siinkohal on paslik tänada autorit märkimisväärse iseseisva töö eest, mis on kahtlemata palju aega võtnud. Autor on näinud vaeva, et veenvalt läbi töötada palju soome-ja eestikeelset originaalmaterjali.

Uurimisküsimuste eelmainitud kirjeldav iseloom kajastub kogu töö vältel uurimisküsimustele antud vastustes. Analüüs on peamiselt iga kolme peatüki lõpus ja kogu töö kokkuvõte on loomulikult omaette peatükk. Nendes osades esitatud üldanalüüs on loogiline ja vastab doktoritööle esitatavatele põhinõuetele. Autor pöörab mõõdukalt, kuigi üsna harva, tähelepanu erinevatele selgitavatele teguritele, näiteks indiviidide ja kogukondade eesmärkidele ja motiividele, maailmasõdadevahelise aja ideoloogilistele vooludele, distsipliinidesisestele väitlustele ja prioriteetidele ning võimalustele ja piirangutele, mida pakkusid taristu ja sidekanalid. Selliste aspektide hoolikam kaalumise oleks avanud võimaluse sügavamalt mõelda põhjustele, miks Eesti ja Soome vaheline teaduskoostöö oli teatud laadi.

Tammemäe doktoritöö on loogilise struktuuriga ja keeleliselt selge. Kvantitatiivsete tulemuste illustreerimiseks tehtud jooniseid (diagramme)

¹ Timo Rui, *Ulkomaiset tiedemiehet Tarton yliopistossa ja virolaisten opintomatkat ulkomaille 1919–1940* (Joensuu: Joensuun yliopisto, 2001).

võib asjakohasteks pidada nii sisult kui ka kujunduselt. Töö on originaalne ja iseseisev ning vastab seega väitekirjale esitatavatele nõuetele. Autor näitab, et tunneb allikmaterjali olemust ning selle tugevaid ja nõrku külgi. Siiski oleks olnud võimalik teha tekstis selgemalt nähtavaks materjali mõju järelduste usaldusväärsusele: nagu ikka, on mõned järeldused tugevamad kui teised. Väitekirja peatükkides oleks võinud analüüsi lisada rohkem ka allikakriitilisi tähelepanekuid.

Nagu kõigis uurimustes, on ka selles väitekirjas ühelt poolt tugevad küljed ning teisalt küsimused, kus analüüsi oleks saanud laiendada ja süvendada. Kokkuvõtvalt saab öelda, et töö vastab väitekirjale üldiselt seatavatele nõuetele. Töö veenvaim aspekt on see, et väitekirja põhineb erakordselt ulatuslikul originaalmaterjalil. Seda on näha ka doktoritöö ülesehituses. Töö kogumaht on 256 lehekülge, millest "Kasutatud allikad ja kirjandus" on ligi 40 lehekülge. Teose lõpus on ka kuus mahukat lisa (kokku umbes 60 lehekülge), mis dokumenteerivad detailselt Soome ja Eesti teadlaste koostööd selle erinevates vormides. Tammemäe lõputöö on selles mõttes kasulik ka teatmeteosena asjahuvilistele.

KARI ALENIOUS